

УДК 338.48

Бащак М. М.

mariabaschak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8455-9164

аспірант,

Одеський національний морський університет, м. Одеса

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ

Анотація. У статті висвітлені чинники геополітичної нестабільності, що впливають на розвиток міжнародного туризму. Висвітлено і схарактеризовано потенціал світових туристичних потоків як геополітичного фактора впливу, структура якого відображає та впливає на тенденції міжнародних взаємодій. Розкрито основні геополітичні чинники, що безпосередньо впливають на динаміку і розподіл туристичних потоків. Серед них – політичні перевороты, терористичні акти, військові конфлікти. Висвітлено країни та регіони, які за підрахунками експертів Інституту досліджень конфліктів у 2022 році втягнуті в конфронтацію та глобальні конфлікти. Розглянуті основні індекси, що відображають рівень безпеки та загроз у різних країнах світу на основі індексів миру, тероризму і недієздатності держави та висвітлюють статистичні данні, щодо політичної ситуації в різних країнах і регіонах світу. Названо найбезпечніші та найнебезпечніші туристичні напрями. Охарактеризовано загальні тенденції розвитку міжнародного туризму, роль та місце України на міжнародному туристичному ринку. З'ясована частка туристичного потенціалу України та Росії на міжнародному туристичному ринку. Підкреслюється, що військово-політична агресія з боку Росії та загострення українсько-російських міждержавних відносин має серйозний економічний вплив і може стати проблемою для консолідації відновлення туризму. Розглянуто туристичний потік в Україні на період 2009–2020 рр. та виділені основні фактори, які впливають на туристичний попит в'їзного туризму і обмежує виїзний туризм під час воєнного конфлікту. Виявлено, що сучасна динаміка туристичного потоку в Україні характеризується різким зменшенням обсягів міжнародних відвідувачів, зниженням темпів розвитку туристичної діяльності та переформатуванням структури в'їзного та виїзного туристичного потоку. Робиться висновок, що геополітичний аспект є дуже важливим у функціонуванні туристичної індустрії, а геополітична нестабільність видозмінює ринок туризму, що може слугувати додатковою можливістю для розвитку туризму.

Ключові слова: туризм, геополітичні ризики, політична нестабільність, тероризм, глобальні туристичні потоки, україно-російські міждержавні відносини.

Bashchak Mariia

mariabaschak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8455-9164

Postgraduate Student,

Odesa National Maritime University, Odesa

INFLUENCE OF GEOPOLITICAL INSTABILITY FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM

Abstract. The article highlights the factors of geopolitical instability that affect the development of international tourism. The potential of world tourist flows as a geopolitical factor of influence, the structure of which reflects and influences the trends of international interactions, is highlighted and characterized. The main geopolitical factors that directly affect the dynamics and distribution of tourist flows are revealed. Among them are political coups, terrorist acts, and military conflicts. The countries and regions that, according to experts from the Institute for Conflict Research, are involved in confrontation and global conflicts in 2022 are highlighted. The main indices are considered, which reflect the level of security and threats in different countries of the world on the basis of

indices of peace, terrorism and incapacity of the state and highlight statistics on the political situation in different countries and regions of the world. Named the safest and most dangerous tourist destinations. The general tendencies of development of international tourism, role and place of Ukraine in the international tourist market are characterized. The share of tourism potential of Ukraine and Russia in the international tourism market has been clarified. It is emphasized that the military-political aggression on the part of Russia and the aggravation of Ukrainian-Russian interstate relations has a serious economic impact and may become a problem for consolidating the resumption of tourism. The tourist flow in Ukraine for the period 2009–2020 is considered. Let's highlights the main factors that affect the tourist demand of inbound tourism and limit outbound tourism during a military conflict. It was found that the current dynamics of tourist flow in Ukraine is characterized by a sharp decrease in international visitors, declining rates of tourism development and reformatting the structure of inbound and outbound tourist flow. It is concluded that the geopolitical aspect is very important in the functioning of the tourism industry, and geopolitical instability changes the tourism market, which can serve as an additional opportunity for tourism development.

Key words: tourism, geopolitical risks, political instability, terrorism, global tourist flows, Ukrainian-Russian interstate relations.

JEL Classification: Z30, Z32, Z38

DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhospcee-5-1>

Постановка проблеми. Головним і базовим детермінантом туризму являється відсутність загроз, захист і повна безпека туриста. Політична нестабільність у світі, тероризм, теракти та міжнародні конфлікти змушують туриста обирати найбезпечніші дестинації. Туристичний сектор постійно зростає, тим не менш, він регулярно наражається на вище перелічені чинники та дуже чутливо реагує на об'єктивні і суб'єктивні ризики.

Геополітичні чинники стають особливо актуальні нині через низьку загострень зовнішньо-воєнної загрози в Україні. Саме тому головною темою Всесвітньої туристичної організації ООН є підвищення безпеки та забезпечення безперешкодних подорожей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Геополітичні аспекти в туризмі та вплив міжнародно-політичної взаємодії на туризм неодноразово досліджувались у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Одна із перших у своїх працях розкрила політичні аспекти туризму з точки зору політології Лінда Ріхтер – професор політології університету штату Канзас [1].

Погляд на туристичні потоки як на чинники геополітичного впливу детально розкрито у працях Вебстера С. та Іванова С. [2]. Аспекти розвитку міжнародного туризму, у тому числі в Україні, неодноразово досліджувались у працях вітчизняних географів та економістів: Балабанова Г. В., Любіцевої О. О., Мальської М. П., Побоченко Л. М., Ткаченко Т. І.

Парфіненко А. Ю. у своїх працях висвітлювала геополітичні аспекти розвитку міжнародного туризму в Україні як глобального явища, що здійснює економічну, соціальну та міжнароднополітичну дію [3]. Основні геополітичні чинники, що впливають на динаміку туристичних потоків в Україні у своїх працях розкривала Мірели М. [4]. Політичні аспекти міжнародного туризму знайшли відображення у колективних працях за редакцією Батлера Р. та Сантикул В., Бернса П. та Новеллі М., Муфакарі О. та Келлі Я. [3].

Туризм усе виразніше стає геополітичним явищем, про що свідчить небувалий обсяг міжнародних туристичних потоків, а через неминучі сутички у різних країнах та загострення воєнного конфлікту в Україні-тема залишається актуальним науково-теоретичним та практичним завданням.

Постановка завдання. Розкрити вплив геополітичної нестабільності на розвиток туризму; розкрити головні геополітичні чинники; виявити основні особливості впливу геополітичних чинників у туристичних регіонах світу; розглянути основні індекси, що відображають рівень безпеки та загроз у різних країнах світу; дослідити які країни світу на період 2022 року втягнуті в конфронтацію та глобальні конфлікти; розкрити частку туристичного потенціалу України та Росії на міжнародному туристичному ринку; охарактеризувати загальні тенденції розвитку міжнародного туризму, роль та місце України на міжнародному туристичному ринку;

визначити основні фактори, які впливають на туристичний попит в'їзного і виїзного туризму під час геополітичної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні туризм-провідна галузь світової економіки, яка сприяє збільшенню ВВП, розвитку індустрії, промисловості, створенню робочих місць та залучення інвестицій. У багатьох країнах світу туризм є основним джерелом прибутків, що визначило залежність її економічного становища від міжнародного туризму. Проте туристичний продукт є товаром не першої необхідності з еластичним і нестійким попитом, який залежить від різноманітних статистичних і динамічних факторів. Наявність сприятливих факторів приводить до лідерства окремих регіонів і країн у світовому туризмі, і, навпаки, небажані фактори знижують туристичний потік [5].

Останнє десятиріччя світова економіка розвивається значно повільніше.

Туристичне споживання, у свою чергу, залежить від багатьох зовнішніх чинників, а туристичний потік хоча зростає, проте нижчими темпами (1995–2005 рр. частка склала 4,5 %, у 2006–2016 рр. – 3,8%).

За даними щорічного дослідження WTTC разом з Oxford Economics до пандемії на частку подорожей та туризму (включаючи їх прямиї, опосередковані та індуковані впливи) припадало 1 з 4 усіх нових робочих місць, створених у світі, 10,3% усіх робочих місць (333 млн) та 10,3% світового ВВП (США) (9,6 трлн доларів). Тим часом витрати іноземних відвідувачів у 2019 році склали 1,8 трильйона доларів США (6,8% від загального обсягу експорту).

У 2021 році частка сектора подорожей та туризму у світовому ВВП зросла, відносно 2020 року, і склала 6,1%, а у попередньому 2020 році через обмеження на мобільність доля склала до 5,3%. Після збитків у розмірі майже 4,9 трлн доларів США у 2020 році, внесок подорожей та туризму збільшився на 1 трлн доларів США у 2021 році [6].

Національні уряди, міжнародні організації які ведуть статистичний облік і оприлюднюють основні показники розвитку туризму за підсумками календарного року, станом на січень 2022 року, вважають, що міжнародний туризм продовжує своє відновлення і набирає обертів. Дедалі більше країн світу почали знімати обмеження пов'язані з COVID-19 та відкривати свої напрямки для подорожі, чим

сприяють задоволенню туристичного попиту та потенціалу. Одним з найважливіших показників є обсяг туристичного потоку.

У всіх регіонах світу у січні 2022 року спостерігалось значне зростання міжнародного туристичного прибуття порівняно з низьким рівнем січня 2021 року. Міжнародні прибуття збільшилися на 182% у річному обчисленні у першому кварталі 2022 року та склали приблизно 117 мільйонів міжнародних прибутих порівняно з 41 мільйоном у першому кварталі 2021 року. Незважаючи на значне відновлення у першому кварталі 2022 року, міжнародний туризм залишився на 61% нижче рівня 2019 року. Найвищий показник у Європі, майже вчетверо більше міжнародних прибутків, ніж у першому кварталі 2021 року, тоді як в Америці кількість прибутків збільшилася більш ніж удвічі. Тим не менш, кількість прибутків, як і раніше, була на 43% і 46% нижче рівня 2019 року відповідно. Найнижчий показник у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні було зафіксовано збільшення на 64%, але воно становило – 93% порівняно з 2019 роком [7].

Незважаючи на позитивну тенденцію розвитку міжнародного туризму, за січень-березень 2022 року порівняно з 2020 та 2021 рр. динаміка туристичних потоків нині у стадії невизначеності. Російський наступ на Україну має серйозний економічний вплив і може стати проблемою для консолідації відновлення туризму. Подальший розвиток туризму пов'язаний не тільки з демографічними та технологічними змінами, а й з глобальними політичними змінами.

Серед основних геополітичних чинників, що безпосередньо впливають на динаміку і розподіл туристичних потоків варто віднести наступні:

1. Політичні перевороти. Найяскравіше вплив політичних переворотів на туристичні потоки простежується на прикладі Близькосхідних країн. Протягом 1990–2000-х Єгипет, Туніс, Марокко перетворилися на популярні туристичні дестинації. Позитивна динаміка туристичних потоків у цих країнах була порушена бурхливими подіями «арабської весни», що розпочалася революцією 2011 р. і зміною політичного режиму в Тунісі, а згодом охопила низку країн Близького Сходу та Північної Африки. Найвідчутніші втрати зазнав Єгипет. Туристичний потік до цієї країни з 2010 по 2014 рр. скоротився на 31,5%.

Серед останніх подій – військовий переворот у Таїланді, внаслідок якого туристичний потік до країни вже у 2014 рр. скоротився на 6,7% порівно із 2013 р. [8].

2. Терористичні атаки. В цьому сенсі туризм є найпривабливішим явищем, що використовується як інструмент політичного впливу. Аналіз наукової літератури свідчить, що саме туризм дозволяє терористам досягнути своїх цілей – гласність, економічна розруха, ідеологічне протистояння з туризмом (який, вочевидь, асоціюється із західним капіталізмом та глобалізацією). Як не парадоксально, але при першому наближенні між туризмом і тероризмом простежуються певні спільні характеристики. Обидва явища перетинають національні кордони, залучають громадян різних країн і використовують подорожі та комунікативні технології. Терористи можуть комфортно почуватися у туристичному середовищі [9, с. 417]. Спалахи насильства та релігійного екстремізму регулярно трапляються у різних туристичних країнах світу: Єгипті, Ізраїлі, Індії, Кенії, ПАР, Перу, Туреччині, Ямаїці та ін. Міжнародні туристи, будучи громадянами інших країн, гарантовано забезпечують увагу світових ЗМІ, завдяки яким терористичний акт набуває глобального масштабу. Так, особливо приголомшливою стала кривава бійня в курортному містечку на півночі Тунісу у червні 2015 р., жертвами якої стали 37 осіб. Серед них – німці, французи, британці, росіяни та одна українка. Трагічні події 11 вересня 2001 р. у США загальмували динаміку туристичних потоків у всьому світі [8].

3. Військові конфлікти. Саме військові конфлікти здатні глобально змінити структуру туристичних потоків, призвести туристичну індустрію до занепаду, втрати рекреаційного потенціалу та знищенню цілих міст і історично-привабливих пам'яток. Як приклад конфлікт у Боснії та Герцеговині, який тривав у 1992–1995 роках. За офіційними даними, з 1995 року приріст турпотоків у країну складав 24% щорічно. Відповідна ситуація склалася у Хорватії, Чорногорії, Сербії, де у 1900-х роках туризм практично припинився під час війни. Також за час війни була знищена туристична індустрія – Алжиру, Лівану, Північної Ірландії, Сирії. У серпні 2008 р. Російсько-Грузинська війна в Грузії, хоча за даними Департаменту туризму і курортів, країна не втратила туристичну привабливість і туристичний потік у

2009 році виріс на 16,3%. У 2014 р. важких втрат зазнала Україна, а саме окупація Криму, яка становить близько 30% рекреаційно-туристичного потенціалу та військові події на Сході України. Нині Російський наступ на Україну не тільки вплинув на загальний імідж країни та скоротив в'їзний туризм до мінімуму, а і спричинив докорінні зміни в структурі міжнародного туристичного потоку.

У 2022 р., за підрахунками експертів Інституту досліджень миру та даними сайту Global Conflict Tracker, зараз у світі відбувається близько двадцяти семи глобальних конфліктів, деякі яких втягнуті в конфронтацію, що триває більше 10 років [10]. Зона конфліктів простягається суцільною смугою з Південно-Східної Азії, зокрема територіальні суперечки у Южно-Китайському морі, напруженість у Східно-Китайському морі, Північнокорейська криза, нестабільність у М'янмі, через Індію, Пакистан, Афганістан, до Іраку й Сирії, території яких частково контролюються Ісламською державою, Туреччини, Ізраїлю, Ємену, далі до Африки, де й на півночі (Лівія, Ліван, Алжир, Єгипет), і на сході (Сомалі, Кенія), і у центрі (Нігерія, Демократична Республіка Конго, Центральна Африканська республіка, Малі), а також американський континент: нестабільність у Венесуелі та злочини і екстремізм у Мексиці.

Аналітики багатьох організацій проводять моніторинг міжнародної безпеки на основі індексів миру, тероризму і недієздатності держави та висвітлюють статистичні данні щодо політичної ситуації в різних країнах і регіонах світу [11; 12; 13]. Порівняльний аналіз індексів рейтингів країн світу дає змогу об'єктивно оцінити територіальну диференціацію загроз міжнародній безпеці (табл. 1).

Незважаючи на те, що в 2021 році кількість терористичних атак у світі збільшилася до 5226, кількість смертей трохи знизилася на 1,2% [10]. Очолює рейтинг глобального індексу миролюбності (Global Peace Index) – Ісландія, на останній сходинці Афганістан і посідає 163 місце так само Афганістан і нині з найбільшим показником тероризму. Загалом лідером неблагополуччя серед регіонів світу, як і раніше, залишається африканський континент. Більшість місць у «червоній зоні рейтингу» дісталася країнам Африки на південь від Сахари, а також державам Близького Сходу, в яких продовжуються військові конфлікти – Сирія, Ємен, Афганістан, Ірак.

Таблиця 1

**Держави, які у відповідних рейтингах об'єднані у групу
з найвищим рівнем загроз безпеці на період 2021 р.**

Індекс миру	Індекс миру	Індекс тероризму	Індекс нестабільних держав
1. Ісландія	163. Афганістан	1. Афганістан	1. Ємен
2. Нова Зеландія	162. Ємен	2. Ірак	2. Сомалі
3. Данія	161. Сирія	3. Сомалі	3. Південний Судан
4. Португалія	160. Південний Судан	4. Буркіна-Фасо	4. Сирія
5. Словенія	159. Ірак	5. Сирія	5. ДР Конго
6. Австрія	158. Сомалі	6. Нігерія	6. ЦАР
7. Швейцарія	157. ДР Конго	7. Малі	7. Чад
8. Ірландія	156. Лівія	8. Нігер	8. Судан
9. Чехія	155. ЦАР	9. Пакистан	9. Афганістан
10. Канада	154. Росія	10. Камерун	10. Зімбабве

Джерело: *Global Terrorism Index* [11; 12; 13]

У зв'язку з наймасштабнішим у Європі збройний конфлікт, викликаний анексією РФ частини державної території України, РФ опинилась на 154 сходинці у рейтингу індексу миру.

Географія збройних протистоянь і терактів продовжує розширюватися, а їх жертвами є мирне населення, зокрема туристи, туристична індустрія та міжнародна економіка в цілому. Останні кілька років європейські країни частіше ставали ареною кровопролиття.

Росія та Україна разом становлять 3% глобальних витрат на міжнародний туризм у 2020 р., що означає принаймні 14 мільярдів доларів США в туристичних надходженнях може бути втрачено внаслідок тривалого конфлікту [14].

Конфлікт надає серйозний економічний вплив у всьому світі. Закриття українського та російського повітряного простору, а також заборона російських перевізників багатьма Європейськими країнами впливають на внутрішньоєвропейські подорожі. Порушуються транспортні потоки на далекі відстані. Наприклад переміщення між країнами Європи і Азії літаки вимушені обходити Росію і Україну, що впливає на час перельоту і витрати на паливо.

Підвищення цін на паливо призвело до збільшення витрат на транспорт, який являється однією зі складовою переміщення туриста. Великий попит на житло закордоном серед українців, вимушених покинути домівку через війну, призвели до значного збільшення цін на проживання. Україна і Росія є значним постачальником сировини, через обмеження у постачанні багато товарів зросли у ціні. Різке зменшення обсягів міжна-

родних відвідувачів, зниженням темпів розвитку туристичної діяльності як в Україні так і в Росії.

Точної тенденції впливу конфлікту на міжнародний туризм наразі важко оцінити, проте багато в чому буде залежати від тривалості та масштабу. Розглянемо туристичний потік в Україні на період 2009–2020 рр. (табл. 2).

З 2009 до 2013 року туристичний потік в Україні має позитивну тенденцію і позитивне сальдо відносно в'їзного та виїзного туризму. Проте воєнно-політична криза в Україні, пов'язана з російською агресією у 2014, скоротила майже вдвічі частку іноземних мандрівників. Також в цих умовах кількість виїзців українців за кордон не скоротилась і до 2019 року мала позитивну тенденцію росту.

Сьогодні ще рано говорити про повні наслідки воєнного конфлікту від 24 лютого та вплив на туристичний ринок України, тому що і досі триває запекле протистояння. Проте окупація Криму, руйнування аеропортів, а такі міста як: Миколаїв, Херсон, Харків чи Одеса, все ще під серйозною російською загрозою. На заході України, в містах на кшталт Львова, Чернівців, Івана-Франківська, Тернополя, Закарпатської області де зараз зосереджена найбільша кількість внутрішніх переселенців, можуть бути серйозні проблеми з наявністю житла, тим більше, за адекватними цінами. Менше напрямків для відпочинку, менше можливостей для польотів – всі ці умови в'їзний туризм робить небезпечним та неможливим.

Не дивлячись на те, що з 24 лютого змушені були виїхати з України понад 6,2 млн осіб для більшості українців виїзд за кордон у якості

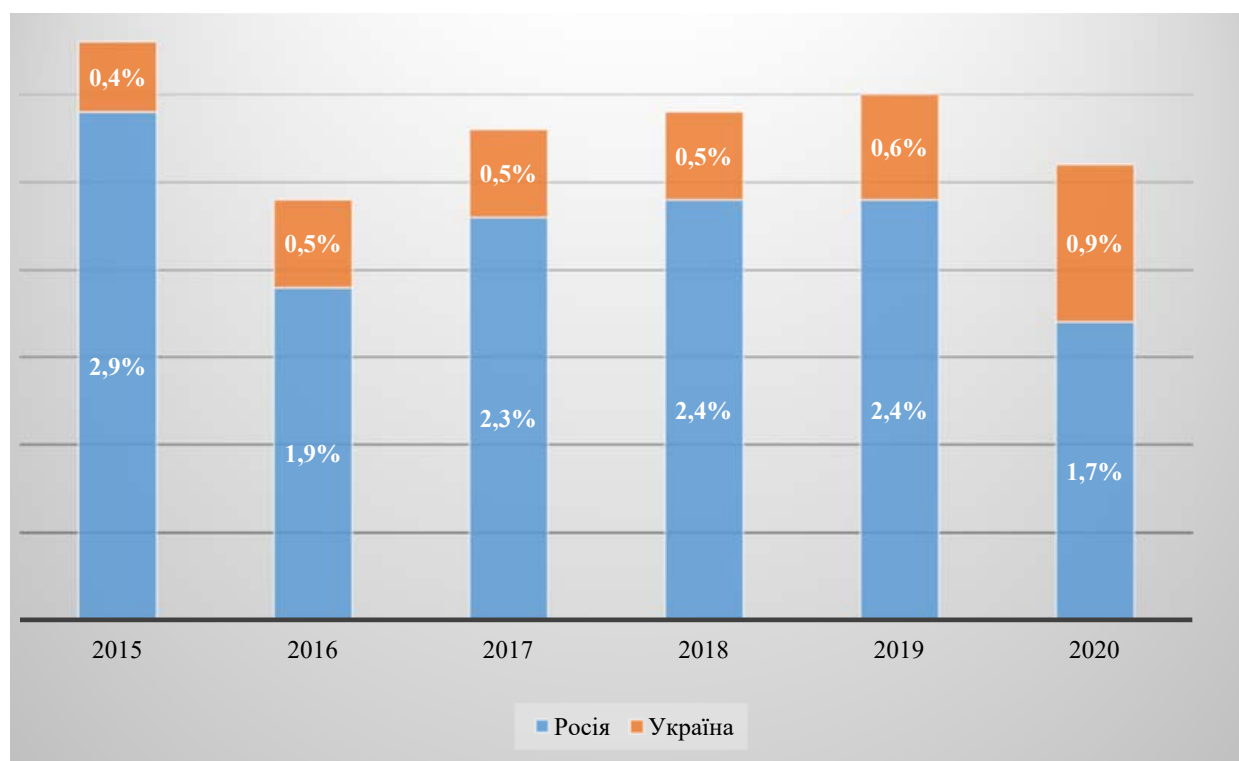

Рис. 1. Витрати Росії та України на міжнародний туризм у відсотках від загальної кількості у світі

Джерело: UNWTO World Tourism Barometer: March 2022 [14]

Таблиця 2

В'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну і виїзд громадян України за кордон

(осіб)

Рік	В'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну	Виїзд громадян України за кордон	Сальдо
2009	20798342	15333949	5464393
2010	21203327	17180034	4023293
2011	21415296	19773143	1642153
2012	23012823	21432836	1579987
2013	24671227	23761287	909940
2014	12711507	22437671	-9726164
2015	12428286	23141646	-10713360
2016	13333096	24668233	-11335137
2017	14229642	26437413	-12207771
2018	14342290	27976681	-13634391
2019	13709562	29345897	-15636335
2020	3382097	11251406	-7869309

Джерело: Національна система туристичної статистики [15]

туриста цього року може бути неможливим. Виділимо основні фактори які можуть вплинути на туристичний попит і обмежити виїзний туризм:

– економічні та фінансові – багато українців нині втратили свою роботу, а ті які продо-

вжили працювати відчули на собі або скорочення заробітної плати або зростання цін;

– девальвація – зниження курсу національної валюти по відношенню до інших валют. Ціноутворення на міжнародний туристичний пакет, як правило, формується у міжнародній

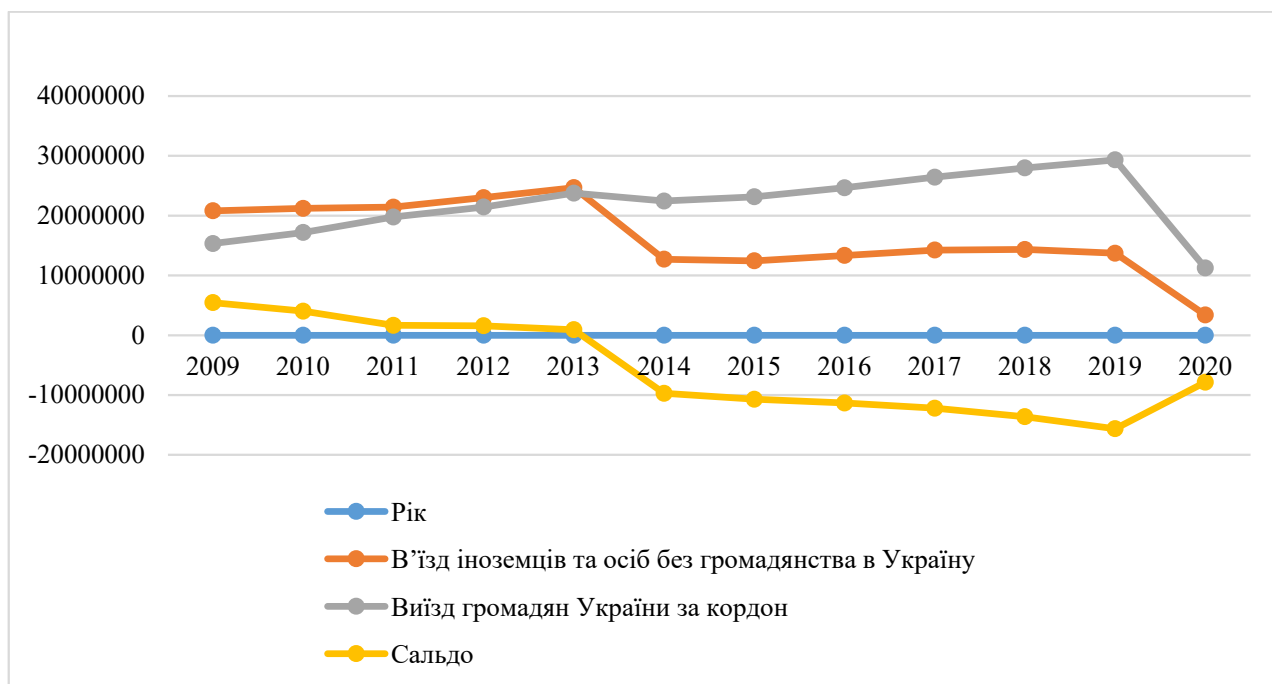

Рис. 2. Туристичний потік в Україні 2009–2020 рр./осіб

Джерело: Національна система туристичної статистики [15]

валюти: євро або долар. Відносно зниженню української валюти, ціна на туристичний пакет у гривні стає значно дорожчою;

- транспортне обмеження – потрапити за кордон зараз можливо тільки наземним шляхом, а це близько доби просування в одну сторону і затори на прикордонних пунктах;

- обмеження на виїзд військовозобов'язаних – більшість чоловіків в Україні зараз невиїзні, тому найближчим часом закордонна відпустка є неможливою;

- моральні аспекти – багато українців не можуть дозволити собі відпочинок через моральний фактор і розуміння, що в багатьох містах країни продовжуються активні боєві дії через які потерпають, навіть, цивільне населення.

Незважаючи на залежність туристичного сектору від зовнішніх факторів, який має бути гнучким і пристосовуватись до нинішніх реалій. Так на підтримку туристичного сектору провідні автобусні туроператори України продовжують працювати з виїздом з Західної частини країни, а провідні туроператори морського і літнього відпочинку надають туристичні пакети з вильотом з сусідніх держав.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Туризм як глобальне явище є чутливим до глобальних проблем: економічних, екологічних, соціаль-

них і геополітичних. Геополітичний аспект є дуже важливим у функціонуванні туристичної індустрії, як України так і світу. І більш успішні в туристичній сфері країни, і менш успішні зіштовхуються з негативним впливом геополітичних чинників.

Вплив політичної нестабільності в секторі туризму країни призначення виявляється у скороченні притоку міжнародних відвідувачів і зменшенні прибутковості сектору, проте під впливом геополітичної нестабільності видозмінює та переформатовує ринок туризму, а для деяких країн вона стає додатковою можливістю для розвитку туризму. Не дивлячись на високий потенціал України і позитивну динаміку розвитку туризму, країна через геополітичні чинники не змогла стати провідною туристичною державою. За останні роки втрата територій та воєнні дії призвели до від'ємного сальдо туристичного потоку.

Проте у світі є багато прикладів, коли після масштабних конфліктів країни швидкими темпами відновлювали туристичний ринок. Боснія і Герцеговина, Хорватія, Сербія, Кіпр, Єгипет, Ізраїль та багато інших країн.

По закінченню воєнних конфліктів в Україні є всі шанси відновити свій туристичний потенціал через залучення іноземних інвестицій, відкриття нових дестинацій, пам'яток культури, міст, тому що інтерес до України

нині дуже виріс по відношенню до довоєнного періода. Самі українці будуть прагнути побачити свої міста герої, доторкнутись до історії та культури – тому внутрішній туризм так само має всі шанси на великий стрибок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Richter, L. K. Tourism politics and political science: A case of not so benign neglect. *Annals of Tourism Research*. 1983. Vol. 10. № 3. P. 313–335.

2. Webster, C., Ivanov, S. Tourism as a force for political stability. Wohlmuther, C., Wintersteiner, W. (Eds), *International Handbook on Tourism and Peace*, Drava Verlag, Klagenfurt, Austria, 2014. P. 167–180.

3. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні. Геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 126 (частина I). 2015.

4. Мірела Марина. Геополітика України: історія і сучасність. *Геополітичні аспекти розвитку міжнародного туризму в Україні*. URL: <http://surl.li/cdoxc>.

5. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. URL: https://tourlib.net/books_ukr/pucentejlo35.htm.

6. World Travel & Tourism Council (WTTC) | Travel & Tourism. URL: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>.

7. The UNWTO Tourism Data Dashboard. URL: <https://www.unwto.org/unwto-world-tourism-barometer-data>.

8. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні. Геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 126 (частина I). 2015.

9. Sönmez, S. Tourism, Terrorism and Political Instability. *Annals of Tourism Research*. 1998. Vol. 25. № 2. P. 416–456.

10. Global Conflict Tracker. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker>.

11. Global Terrorism Index. URL: <https://www.visionofhumanity.org/maps/global-terrorism-index>.

12. Global Terrorism Index 2022. URL: <https://www.visionofhumanity.org/public-release-data>.

13. Global Terrorism Index. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/global-peace-index>.

14. UNWTO World Tourism Barometer: March 2022. URL: https://webunwto.s3.eu-west1.amazonaws.com/s3fspublic/202203/UNWTO_Barom22_02_March_excerpt1.pdf?U1d1hw2v5Ga4TSmloKQRNbfKpr6mNygA.

15. Національна система туристичної статистики. Туристичний барометр України 2020. URL: https://www.ntoukraine.org/nsts_analytics_ua.html.

REFERENCES

1. Richter L. K. (1983) Tourism politics and political science: A case of not so benign neglect. *Annals of Tourism Research*, vol. 10, no. 3, pp. 313–335.

2. Webster, C., Ivanov, S. (2014) Tourism as a force for political stability // Wohlmuther, C., Wintersteiner, W. (Eds), *International Handbook on Tourism and Peace*, Drava Verlag, Klagenfurt, Austria, pp. 167–180.

3. Parfinenko A. Yu. (2015) Mizhnarodnyi turizm v Ukraini: Heopolitychni aspekty hlobalnoho yavyshcha [International tourism in Ukraine: Geopolitical aspects of the global phenomenon]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, vol. 126 (Part I).

4. Mirela Maryna. Heopolityka Ukrainy: istoriia i suchasnist. Heopolitychni aspekty rozvytku mizhnarodnoho turizmu v Ukraini [Geopolitics of Ukraine: history and modernity. Geopolitical aspects of international tourism development in Ukraine]. Available at: <http://surl.li/cdoxc>

5. Putsenteilo P. R. Ekonomika i orhanizatsiia turystychno-hotelnoho pidpriemnytstva [Economics and organization of tourism and hotel business]. Available at: https://tourlib.net/books_ukr/pucentejlo35.htm.

6. World Travel & Tourism Council (WTTC) Travel & Tourism. Available at: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>.

7. The UNWTO Tourism Data Dashboard. Available at: <https://www.unwto.org/unwto-world-tourism-barometer-data>.

8. Parfinenko A. Yu. (2015) Mizhnarodnyi turizm v ukraini: Heopolitychni aspekty hlobalnoho yavyshcha [International tourism in Ukraine: Geopolitical aspects of the global phenomenon]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, vol. 126 (chastyna I).

9. Sönmez S. (1998) Tourism, Terrorism and Political Instability. *Annals of Tourism Research*, vol. 25, no. 2, pp. 416–456.

10. Global Conflict Tracker. Available at: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker>.

11. Global Terrorism Index. Available at: <https://www.visionofhumanity.org/maps/global-terrorism-index>.

12. Global Terrorism Index 2022. Available at: <https://www.visionofhumanity.org/public-releasedata>.

13. Global Terrorism Index. Available at: <https://nonews.co/directory/lists/countries/global-peace-index>.

14. UNWTO World Tourism Barometer: March 2022. Available at: https://webunwto.s3.eu-west1.amazonaws.com/s3fspublic/202203/UNWTO_Barom22_02_March_excerpt1.pdf?U1d1hw2v5Ga4TSmloKQRNbfKpr6mNygA.

15. National system of tourist statistics / Tourist barometer of Ukraine 2020. Available at: https://www.ntoukraine.org/nsts_analytics_ua.html.